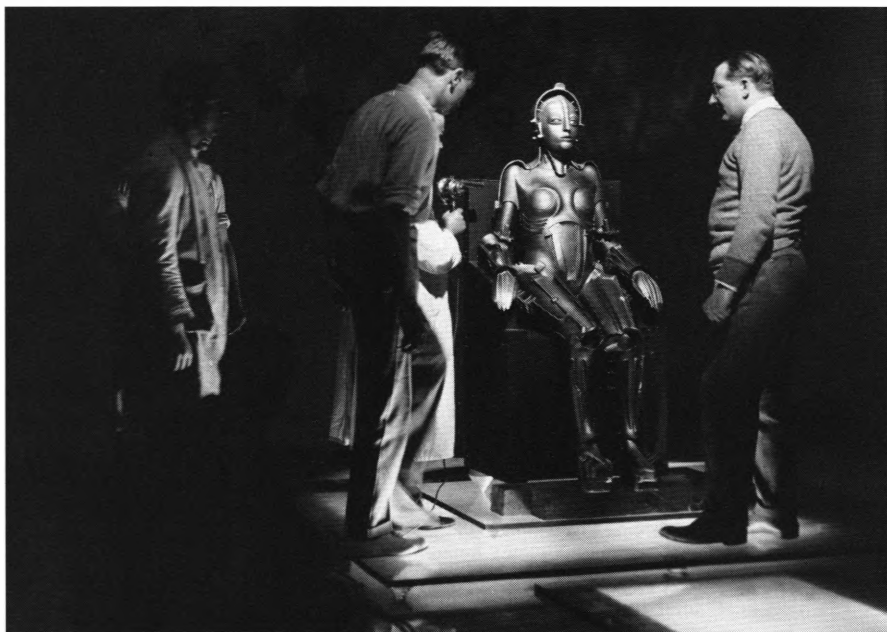

Fra Langs testamente

af Ib Monty

Den 5. december 1990 var det 100 år siden, Fritz Lang blev født i Wien. Han døde den 2. august 1976 i Beverly Hills, og hans karriere var delt mellem tysk og amerikansk film. Han debuterede som instruktør i 1919 med *Halbblut*, forlod Tyskland efter at have lavet *Dr. Mabuses Testamente* i 1933, og blev amerikansk statsborger i 1935. Han lavede sin sidste amerikanske film i 1956 og afsluttede sin karriere i Tyskland med *Die Tausend Augen des Dr. Mabuse* i 1960.

Det er skik og brug at inddele Langs karriere i tre dele: den første tyske periode, den amerikanske og den sidste tyske. Og kritikere forlyster sig med at skændes om, i hvilken periode, han var bedst. Meget få argumenterer for den sidste periode, men nogle, deriblandt Robin Wood har fornuftigt foreslået, at man anskuer Langs produktion som et hele, baseret på karakteristiske tematiske og visuelle motiver.

I de 10 år fra debuten i 1919 indtil stumfilmens ophør lavede Lang 13 film i Tyskland, heraf de 4 i to dele. Et af hans hovedværker var *Metropolis* fra 1926, i det hele taget et centralt værk i 20ernes tyske filmkunst. Mindre på grund af den enfoldige og naive utopiske historie, der er hamper, end på grund af den monumentale, male-

riske form, hvori indgår lige dele ekspressionisme og konstruktivisme. I filmen er menneskene reducerede til elementer i geometriske mønstre, arrangerede i kile- eller cirkelformen. Det er den visuelle stilisering, massernes mekaniske bevægelsesmønstre, der gør indtryk i filmen. Og et kunstværk i sig selv var den robot, der blev skabt til at styre masserne. På dette stemningsfulde billede ses Lang med robotten. *Metropolis* har de sidste 20 år været under permanent restaurering hos de tyske filmarkiver. Og i München arbejder Enno Patalas med tålmod på at få skabt en kopi så tæt på originalens 153 minutter som muligt. I 1984 genudsendtes den i biograferne i en maltrakteret version på 83 minutter med musik af Giorgio Moroder.

I en pause under optagelserne af *Metropolis* slapper Lang af ved at slå på tromme, med filmens kvindelige hovedkraft, Brigitte Helm, akkompagnerer på saxofon. Den anonyme klaverspillende dame tilhører formentlig det ensemble, som har leveret stemningsmusik under optagelserne. Violinisten holder pause.

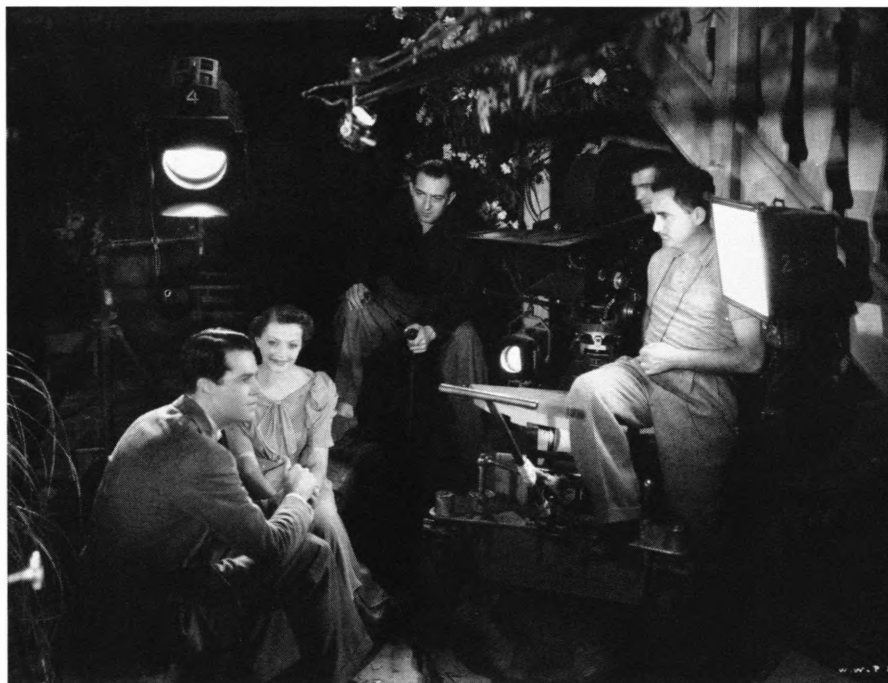

Inden Lang forlod Tyskland efter at nazisterne havde taget magten, lavede han to tonefilm, der begge er blevet klassikere. Og som begge er blevet klassikere. Og som begge i fuldt udfoldet form fremlægger to hovedtemaer i Langs produktion. Det jagede menneske og den magtbesatte galning. *M* står for morder og det er kort og præcist. Det er undertitlen på Langs film også. *En by søger en morder* lyder den, og det er hvad filmen handler om, hverken mere eller mindre. Senere tiders analyserende forsøg på at læse varsler om nazismen ind i filmen, er overfortolkninger. Og der er ingen grund til at overfortolke Langs film, der i sig selv er et fuldenendt værk, en psykologisk-kriminalistisk thriller, komponeret med suveræn beherskelse. Thea von Harbous manuskript er inspireret af virkeligheden. Den psykopatiske barnemorder jages af to af samfundets autoritære organisationer, politiet og underverdenen. For Peter Lorre blev filmen det store gennembrud, men låste ham samtidig fast i et rollefag, der blev en spændetrøje for ham.

Dr. Mabuse er prototypen på den gale videnskabsmand, der har hærget og stadig hærger inden for spændingsfilmen lige siden Fritz Lang lavede sin film efter et manuskript af Thea von Harbou. Filmens tre hovedpersoner er Dr. Mabuse, professor Baum og politinspektør Lohmann, der repræsenterer magten i forskellige afskyninger. Man kan stille spørgsmålene: Hvordan har de fået magten og hvad bruger de den til? Er de onde eller er de gode? Og går filmen ind for et demokratisk sam-

fund eller står valget mellem et godt diktatur eller et ondt diktatur. Således har man spurgt i forbindelse med filmen. Efter at den var færdig kom Hitler til magten, og hans propagandaminister Goebbels forbød filmen. Samtidig tilbød Goebbels Lang en høj position i det tredje riges filmverden. Men Lang betakkede sig. Han forlod Tyskland for at blive demokrat i USA. Hans kone, Thea von Harbou blev i Tyskland for at blive nazist.

'Det jagede menneske er Fritz Langs gennemgående hovedperson', skrev Theodor Christensen i museets indledning til *Du lever kun een Gang* i 1953 og han fort-

satte: 'Fritz Lang blev selv jaget. Han kom som flygtning til USA, fordrevet af nazismen på grund af race og overbevisning. Sjældent har en flygtning så hurtigt og

stærkt gjort sig gældende og forbløffet sine værtsfolk med en kunst, der fortalte dem sandheder om deres eget land, sandheder, der længe havde været overset'. *Du lever kun een Gang* var Langs anden amerikanske film og den var fra 1937 (Den første var *Fury* fra året før). På dette photo de travail ses Fritz Lang sammen med fotografen Leon Shamroy under en optagelse med Henry Fonda, der spillede den løsladte fange, der mistænkes og jages for et røveri og mord og Sylvia Sidney, der spillede hans pige.

Sylvia Sidney vil altid blive husket i forbindelse med Fritz Langs tre første amerikanske film, hvori hun spillede den kvindelige hovedrolle. I *You and Me* (på dansk *Løsladt paa Prøve*) var hendes medspiller George Raft, den evige gangster. Og de spiller et par tidligere straffede, der gifter sig. Lang havde udtænkt filmen som et lærestykke i den brecht'ske maner og den havde sange af Kurt Weill. Men han fandt, at den var en fiasko. De førende danske kritikere var af en anden mening ved premieren herhjemme i 1938. Både Frederik Schyberg og Svend Kragh-Jacobsen fandt, at den burde opfattes som et eventyr. Kragh-

Jacobsen mente, at den ikke var let tilgængelig. Og skønt Schyberg ikke mente, at den hørte til Langs bedste præstationer fandt han, at 'den bekræfter Indtrykket af ham som en af de bedste Instruktører'. Billedet viser en optagelse af Sylvia Sidney, mens George Raft ser

på, Lang instruerer fra gulvhøjde og Charles Lang, som ikke er i familie med Fritz, er bag kameratelet.

The Big Heat (Jeg er loven) er en af de film fra hans ældre dage, som mange Fritz Lang-fans sætter højt, selvom den i sin tid blev betragtet som en lille film. I *Sight and Sound* skrev Lindsay Anderson i juli 1954, at 'det er en udmærket god thriller, hvis kvalitet hviler på netop de værdier, som Langs film fra de senere år desværre har savnet, spændstighed og fart, sikre intentioner, intelligens og en gedigen stil. Situationen er klassisk, korstogsridderen uden indbildte bagtanker imod overklasseafpresseren, der manøvrerer sine lejede banditter i og uden for politiet fra sit velbevogtede hus i byens fashionable kvarter'. Glenn Ford er en politimand, der forlader politiet for at føre sin egen krig mod ondskaben. Han identificerer sig med loven, men afslører mørkere sider af sin natur, og efter at hans nidkærhed har kostet hans kone livet, kommer han længere og længere ud på farligt territorium, hvor moralen begynder at skride. En væsentlig årsag til at holde af filmen er Gloria Grahame som optræder i en af sine første store roller, som gangsterdulle.

